

Nr 187.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående lindring i betalningsvillkoren för lån från dräneringsfonden; given Stockholms slott den 13 mars 1925.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Sven Linders.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 mars 1925.

Närvarande:

Statsministern SANDLER, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Departementschefen, statsrådet Linders anför:

Dräneringsfonden inrättades genom beslut av 1918 års lagtima riksdag (skr. nr 370), varvid riksdagen till fonden anvisade sammanlagt 9,000,000 kronor. Redan följande år tillfördes fonden ytterligare 5,000,000 kronor (skr. nr 332), vadan alltså inalles till densamma anvisats 14,000,000 kronor. Genom beslut vid riksdagen 1920 (skr. nr 346) överfördes emellertid 2,000,000 kronor av de sålunda anvisade medlen till täckdikningslånefonden, varjämte samtidigt beslöts, att å lån från dräneringsfonden inflytande kapitalavbetalningar skulle från och med år 1921 tillföras täckdikningslånefonden.

Enligt av statskontoret meddelad uppgift uppgå dräneringsfondens utlånade medel för närvarande till i runt tal 5,650,000 kronor.

I skrivelse den 12 februari 1925 har Skaraborgs läns hushållningssäll-
Bihang till riksdagens protokoll 1925. 1 saml. 150 häft. (Nr 187).

skaps förvaltningsutskott hemställt om sådan lindring i återbetalningsvillkoren för lån från dräneringsfonden att låntagare, som därom gjorde framställning och som visade sig vara i verkligt behov av hjälp, måtte medgivas ett års räntefritt moratorium och därefter förlängning av amorteringstiden till det dubbla med bibehållande av räntefriheten.

Förvaltningsutskottet anför i ämnet bland annat följande.

Hos Skaraborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott hade ett antal jordbrukare inom länet, vilka åtnjöte lån från dräneringsfonden, framhållit det trängande behovet av att någon lindring med avseende på lånens återbetalning med det snaraste kunde beredas såväl dem som flertalet övriga innehavare inom länet av lån från nämnda fond. De hade som motiv härför framhållit, att de två senaste åren för länets jordbruksnäring varit de sämsta i mannaminne, närmast beroende på den synnerligen ogynnsamma väderlek, som under dessa år varit rådande, ett förhållande, som utskottet obetingat kunde vitsorda.

Dessa förhållanden syntes ej vara för Skaraborgs län säregna, utan av allt att döma genomginge jordbruket i snart sagt hela landet för närvarande en synnerligen kännbar ekonomisk kris, även om sakläget till följd av exceptionellt ogynnsamma väderleksförhållanden syntes vara särskilt svårt inom Skaraborgs och övriga västsvenska län.

Inför en dylik situation hade Skaraborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott ansett sig böra vädja till Kungl. Maj:t om vidtagande av sådana åtgärder, att lindring i en eller annan form med avseende på återbetalning av de under krigsåren utlämnade dräneringslånen snarast möjligt kunde beredas låntagarna. De personer, som i denna angelägenhet hänvänt sig till förvaltningsutskottet, hade ifrågasatt två års räntefritt moratorium samt reducering av lånen i förhållande till penningvärdets stegring från tiden för lånens beviljande, och hade de därvid framhållit, att de åtminstone under innevarande år ansåge sig oförmögna att kunna göra någon som helst amortering å lånen.

Även om läget för mången låntagare vore sådant, att en avskrivning av en del av lånebeloppet utgjorde hans enda möjlighet till räddning från ekonomisk ruin, syntes av statsfinansiella skäl en dylik åtgärd icke vara möjlig. Utskottet tillåte sig för sin del föreslå ett års räntefritt moratorium och därefter förlängning av amorteringstiden till det dubbla med bibehållande av räntefriheten. Utskottet förutsatte därvid, att endast sådana låntagare, som hos vederbörande hushållningssällskap därom gjorde framställning och som på ett eller annat sätt styrkte sig vara i verkligt behov av hjälp, skulle komma i åtnjutande av dessa förmåner. Utskottet förbisåge ingalunda vare sig de helt visst mycket stora krav, som beviljandet av dessa förmåner komme att ställa på statskassan, ej heller de stora svårigheter, som vid det praktiska genomförandet komme att möta, men utskottet vågade hoppas, att detta icke skulle utgöra oöverstigliga hinder för bringandet av hjälp i ett obestriddigt och oförvållat nödläge.

Skulle hjälpen utebliva, måste man åtminstone inom Skaraborgs län med dess 118 dräneringslåntagare räkna med, att många av dem under innevarande år ej kunde fullgöra sina betalningsskyldigheter enligt lånekontraktet, i vilka fall hushållningssällskapet för att skydda sig mot förluster måste söka på laglig väg indriva lånen. Att därvid kunna räkna med att få lånen till fullo infriade, ansåge utskottet utslutet, då i åtskilliga fall såväl låntagare som löftesmän i nuvarande stund syntes vara insolventa.

Förluster syntes sålunda ej kunna undvikas, och då nu staten redan gått in för principen att vidkännas sådana förluster, som för hushållningssällskapen kunde uppstå på dräneringslåneförmedlingen till följd av såväl låntagarens som löftesmännens insolvens, vore det uppenbarligen ett statsfinansiellt intresse att söka förekomma och minska dessa förluster, vilket enligt utskottets mening borde vara möjligt genom beviljande av ovan föreslagna lindringar i återbetalningsvillkoren. Även ett mera allmänt statsintresse syntes kunna motivera de föreslagna åtgärderna. Ett villkor för att staten skulle taga ovanberörda förluster syntes nämligen vara, att vederbörande låneförmedlare kunde visa, att han genom konkursförfarande sökt att av låntagaren och hans löftesmän utfå största möjliga del av skuldbeloppet.

Det vore emellertid uppenbart, att ett tilläpande i någon större utsträckning av dylika åtgärder skulle för jordbruksnäringen komma att medföra de allvarligaste konsekvenser. De besparingar i form av minskade förluster på utlämnade dräneringslån, som skulle kunna åstadkommas genom ett stort antal jordbrukares försättande i konkurs, bleve förvisso för landet dyrköpta. Det förtjänade i detta sammanhang framhållas, att låntagarnas från dräneringsfonden löftesmän åtminstone inom Skaraborgs län så gott som undantagslöst själva vore jordbrukare.

Starka skäl syntes alltså tala för, att de jordbrukare, som under kristiden beredvilligt följde statsmakternas uppmaningar att genom dränering bringa sin jord i högre växtkraft och dymedelst bidra till tryggheten av landets självförsörjning och som för dräneringens utförande måst begagna sig av lån från dräneringsfonden, nu, då lågkonjunktur och dåliga skördar hotade deras ekonomi, kunde erhålla någon hjälp i form av lindring i återbetalningsvillkoren för dessa lån.

I skrivelse den 28 februari 1925 har *Kristianstads läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* instämt i vad Skaraborgs läns hushållningsskaps förvaltningsutskott i ovanberörda skrivelse föreslagit och såsom skäl härför anfört, att de jordbrukare inom Kristianstads län, som innehade lån ur dräneringsfonden — av vilka lån sammanlagt 593 ännu vore endast delvis amorterade — hade ytterst svårt att fullgöra sina förbindelser, och betydande förluster syntes kunna undvikas, om lindring i återbetalningsvillkoren erhöles.

I skrivelse den 10 mars 1925 har jämväl *Kronobergs läns hushållningssällskap* uttalat sin anslutning till Skaraborgs läns hushållningsskaps förvaltningsutskotts framställning.

I remissutlåtande den 24 februari 1925 har *lantbruksstyrelsen* hemställt om åtgärders vidtagande för, att hushållningssällskap, efter prövning i varje särskilt fall och då synnerligt behov därav föreläge, måtte kunna medgiva,

dels att betalningstiden finge framflyttas ett år för alla under år 1925 och därefter till betalning förfallande annuiteter å ifrågavarande lån,

dels ock att amorteringstiden i fråga om lån, vilka enligt fastställd amorteringsplan icke till fullo återbetalats den 1 januari 1925, måtte för då enligt samma plan återstående skuldbelopp förlängas med ytterligare fem år.

Till stöd för denna hemställan anför lantbruksstyrelsen bland annat följande.

I punkt 4 av kungörelsen den 20 juni 1918 (nr 461) angående villkoren för lån från dräneringsfonden m. m. stadgades bland annat, att å statslån från nämnda fond icke erlades någon ränta, samt att, sedan lånet innehafts under två år från lyftningsdagen, en femtedel av det ursprungliga beloppet skulle återbetalas vid utgången av vart och ett av de därpå följande fem åren.

I sin framställning hade Skaraborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott föreslagit ett års räntefritt moratorium i återbetalningsskyldigheten av ifrågavarande lån tillika med förlängning av lånens amorteringstid från fem till tio år med bibehållande av räntefriheten, vilken lindring i återbetalningsvillkoren emellertid skulle gälla endast sådana låntagare, som därom gjorde framställning hos vederbörande hushållningssällskap och som på ett eller annat sätt styrkte sig vara i verkligt behov av hjälp.

Enligt från statens odlingskommitté den 21 november 1922 till lantbruksstyrelsen överlämnade handlingar syntes lån ur dräneringsfonden hava utlämnats till sammanlagt 11,820,898 kronor 52 öre, varav 117,577 kronor 96 öre under år 1918, 3,914,281 kronor 56 öre under år 1919 och 7,789,039 kronor under år 1920. Av sistnämnda belopp hade större delen beviljats i slutet av december 1920 och kunde sålunda antagas hava utbetalats till vederbörande hushållningssällskap först år 1921.

Enligt i förenämnda kungörelse intagna bestämmelser skulle de år 1921 utlämnade lånen vara till hushållningssällskapen återbetalade under år 1928 och sålunda å desamma för närvarande återstå 4 amorteringar, medan de år 1918 utlämnade lånen skulle vara slutamorterade under år 1925. I detta sammanhang ville lantbruksstyrelsen erinra, dels att, därest stadgad kapitalinbetalning å ifrågavarande statslån icke fullgjordes i rätt tid, statskontoret hade att enligt i mom. 15 av förenämnda kungörelse intagen föreskrift därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t, som då hade att besluta i ärendet, dels ock att Kungl. Maj:t jämlikt bestämmelserna i ifrågavarande kungörelse förklarat sig vilja, på framställning av vederbörande hushållningssällskap och efter prövning av de i varje fall förekommande omständigheter, av dräneringsfondens medel anvisa hushållningssällskap gottgörelse för liden förlust å utlämnade lån.

De av Skaraborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott framhållna svårigheterna för ett stort antal jordbrukare, till vilka dräneringslån blivit utlämnade, att fullgöra dem åliggande amorteringsskyldighet till vederbörande hushållningssällskap torde enligt lantbruksstyrelsens förmenande utan tvivel vara till väsentlig del härrörande av de senare årens av såväl kristiden som den mindre goda årsväxten framkallade depression inom jordbruket. Ehuru såsom regel syntes kunna förutsättas, att en omsorgsfullt planerad och utförd täckdikning kunde beräknas bliva genom därav framkallad skördeökning till fullo betald inom relativt kort tid, stundom uppgående till endast en del av en cirkulationsperiod på 7 år, kunde likväl vid dessa liksom vid andra förbättringsarbeten icke undvikas, att den påräknade vinsten icke inträffade utan i stället kunde komma att förvandlas till förlust för jordägaren, när täckdikningen, såsom här ofta varit fallet, verkställts under en tid med högt uppdrivna arbetspriser och låneamorteringarna skulle gäldas under år med fallande

konjunkturer, varigenom värdet av den genom täckdikningen uppkomna produktionsökningen icke komme att stå i rimligt förhållande till den för dess erhållande nedlagda kostnaden.

På grund härav samt med hänsyn till den för statsverkets del ökade förlustrisk, som syntes vara ofrånkomlig, därest låntagarnas egendomar ginge till exekutiv försäljning, syntes åtgärder böra vidtagas för underlättande av föreliggande svårigheter med avseende på ifrågavarande låneamorteringar.

I likhet med förvaltningsutskottet funne lantbruksstyrelsen, att sålunda påkallade lindringar i gällande återbetalningsvillkor lämpligen borde ske dels genom framflyttning ett år av återstående amorteringar, dels ock genom förlängning av amorteringstiden med bibehållande av räntefriheten.

Vad först beträffade förslaget att framflytta återstående amorteringar å dräneringslånen med ett år, syntes detsamma böra omfatta under år 1925 och därefter till betalning förfallande annuiteter å ifrågavarande lån.

I avseende på den föreslagna förlängningen av amorteringstiden från 5 till 10 år syntes icke kunna undvikas, att densamma komme att verka i hög grad ojämnt. Under förutsättning att hittills förfallna amorteringar blivit till hushållningssällskapet behörigen erlagda och förfallodagen för återstående annuiteter framflyttades ett år, skulle exempelvis amorteringstiden för ett år 1918 utlämnat lån å 1,000 kronor, som enligt nu gällande bestämmelser skulle slutamorteras under år 1925 med 200 kronor, utsträckas till år 1931 och amorteringen för vartdera av åren 1926—1931 uppgå till endast omkring 33 kronor. Å andra sidan skulle beträffande ett år 1920 beviljat och år 1921 utlämnat lån av samma storlek amorteringstiden under nyssnämnda förutsättning komma att utsträckas från år 1928 till år 1934, varvid årliga amorteringen skulle minskas från 200 kronor till omkring 90 kronor. I det förra exemplet komme minskningen i det årliga amorteringsbeloppet sålunda att utgöra omkring 85 procent, men i senare fallet endast 55 procent. Dessa ojämnna verkningar syntes näppeligen kunna undvikas. Emellertid syntes måhända kunna förutsättas, att förlängning i amorteringstiden skulle endast i undantagsfall behöva komma i fråga för äldre lån, vilka redan blivit till större delen återbetalade.

Framhållas finge, att verkningarna av en förlängning utav amorteringstiden skulle kunna utjämnas därigenom, att den för varje särskilt lån, vid en viss tidpunkt, exempelvis den 1 januari 1925, återstående amorteringstiden fördubblades, varigenom amorteringsbeloppen sålunda komme att för alla lån uppgå till hälften av de enligt den ursprungliga amorteringsplanen bestämda. Det syntes emellertid kunna antagas, att den lindring i återbetalningsvillkoren, som därigenom kunde åstadkommas, icke skulle bli så effektiv, som för många låntagare säkerligen vore önskligt med hänsyn till nu rådande förhållanden.

Lantbruksstyrelsen hade även ansett en begränsning av amorteringstiden till 7 år i stället för av förvaltningsutskottet föreslagna 10 år kunna ifrågasättas, då därigenom skulle erhållas överensstämmelse med amorteringstiden för lån från täckdikningslånefonden enligt kungörelse den 22 juni 1920 (nr 332) angående villkoren för lån från täckdikningslånefonden. Framhållas finge emellertid, att sistnämnda lån, för vilka erlades fyra procent årlig ränta, vore begränsade till 5,000 kronor per år för varje särskild låntagare, under iakttagande jämväl, att denne icke finge på grund av särskilda täckdikningslån samtidigt hafva i skuld till högre belopp än 10,000 kronor eller, efter särskilt medgivande av Kungl. Maj:t,

högst 15,000 kronor, medan i avseende på dräneringslånen någon begränsning av lånebeloppet för varje låntagare icke förefunnits. Sistnämnda lån syntes också i ett flertal fall hava uppgått till högst avsevärda belopp, vilket givetvis även måste inverka på möjligheten för vederbörande jordägare att i rätt tid gälda amorteringarna. Täckdikningslånen hade dessutom i endast relativt obetydlig omfattning tagits i anspråk under krisåren. Sålunda beviljades år 1920 intet lån från täckdikningslånefonden, och lånebeloppen uppginge till endast 57,102 kronor år 1918, 2,830 kronor år 1919, 117,530 kronor år 1921 och 760,100 kronor år 1922. Härav syntes framgå, att de med avseende på sistnämnda lån eventuellt uppkommande återbetalningssvårigheter, som kunde vara att härleda från kristidens verkningar, icke syntes behöva förväntas bliva av sådan allvarlig art som i fråga om dräneringslånen.

Lantbruksstyrelsen hade med hänsyn till vad sålunda framhållits ansett sig böra tillstyrka förslaget om förlängning av amorteringstiden med ytterligare fem år.

I likhet med vad i ansökningen syntes hava ifrågasatts, funne lantbruksstyrelsen, att vederbörande hushållningssällskap, som måste anses äga de största förutsättningarna för rätt bedömande av låntagarnas ekonomiska ställning, borde tillerkännas befogenhet att efter prövning i varje särskilt fall bevilja ifrågavarande lindring i återbetalningsvillkoren, varefter sällskapet skulle hava att om sitt beslut och motiven därför underätta statskontoret. För den händelse låntagare vore missnöjd med sällskapets beslut, borde han äga rätt att däri söka ändring hos Kungl. Maj:t.

I ärendet har *statskontoret* den 10 mars 1925 avgivit infordrat utlåtande och därvid anfört följande.

I gällande kungörelse angående villkoren för lån från dräneringsfonden m. m. vore stadgat, att, sedan av hushållningssällskap från nämnda fond uppburet statslån för utlämnande av dräneringslån innehafts under två år från lyftningsdagen, av statslånet skulle vid utgången av vart och ett av de därpå följande fem åren årligen återbetalas en femtedel av det ursprungliga beloppet. Vidare vore föreskrivet, att de för statslån stadgade återbetalningsvillkoren skulle tillämpas jämväl å dräneringslån.

Av vad i detta ärende förekommit med avseende å svårigheterna för innehavarna av dräneringslån att till vederbörande hushållningssällskap fullgöra låntagarna åliggande amorteringsskyldigheter syntes framgå, att åtgärder borde vidtagas för beredande av tillfälle för hushållningssällskap, som erhållit statslån, varom nu vore fråga, att efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall, lämna anstånd med amorteringsskyldighetens fullgörande; och syntes för sådant ändamål tiden för statslånets återgåldande till fonden böra framflyttas, oaktat statsverket härigenom skulle komma att ytterligare någon tid gå miste om ränteavkastning å ifrågavarande medel.

Statskontoret finge därför hemställa, att betalningstiden finge framflyttas ett år för alla under år 1925 och därefter till betalning förfallande annuiteter å de från dräneringsfonden utlämnade statslånen samt att amorteringstiden å dylika lån, vilka enligt fastställd amorteringsplan icke till fullo återbetalats den 1 januari 1925, finge för då enligt samma plan återstående skuldbelopp förlängas med ytterligare fem år, allt i den mån motsvarande anstånd av hushållningssällskapen medgivits dräneringslånen innehavare.

För det fall att sådan låneinnehavare icke komme i åtnjutande av förmåder i återbetalningsvillkoren, utan dräneringslån amorterades i enlighet med nu gällande bestämmelser, borde det alltså åligga hushållningssällskapet att till statskontoret inleverera sådana fullgjorda inbetalningar.

Statskontoret finge tillika framhålla, att, jämlikt Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut, från och med år 1921 å lån från dräneringsfonden inflytande kapitalavbetalningar skulle tillföras täckdikningslånefonden. Då å denna fond för närvarande finnes kapitalmedel, som icke tagits i anspråk, till belopp av i runt tal 5,475,000 kronor, syntes med hänsyn till den hittillsvarande omfattningen av från denna fond utlämnade lån, knappast några olägenheter vara att förvänta därav, att tiden för ifrågavarande amorteringars överförande till fonden, såsom nu föreslagits, komme att framflyttas.

Tillskapandet av dräneringsfonden ingick såsom ett led i de åtgärder, som under kristiden vidtogos från statsmakternas sida för att öka jordbrukets avkastning och därigenom i möjligaste mån trygga landets självförsörjning. Det starka prisfall å lantbruksprodukter, som kännetecknat åren 1922 och 1923, i förening med de sistförflutna två årens svaga skörderesultat har utan tvivel ställt åtskilliga innehavare av dräneringslån i en synnerligen brydsam situation. I likhet med vad lantbruksstyrelsen uttalat, anser även jag, att ett fortsatt fasthållande vid de amorteringsbestämmelser, som nu gälla i fråga om dylika lån, måste för låntagarna medföra betydande ekonomiska svårigheter. Särskilt gäller detta Skaraborgs län, där ett stort antal dylika lån upptagits och där de senaste två årens skördeförhållanden varit sämre än i ett flertal andra län. Jag vill därför tillstyrka, att åtgärder vidtagas för att bereda låntagarna en verksam lättnad. Såsom en lämplig form för åstadkommande av en sådan lättnad har föreslagits medgivande av ett års moratorium för samtliga återstående inbetalningar å lånen och en med fem år förlängd amorteringstid för vid 1925 års ingång till någon del oguldna lån för låntagare, som därom komme att ansöka och som styrkte sig vara i synnerligt behov därav. Jag ansluter mig till detta förslag ävensom därtill, att hushållningssällskapen må bemyndigas att pröva ansökningar om erhållande av de ifrågasatta lättnaderna. Då emellertid även återbetalning inom de vidgade gränser, vilka nu av mig tillstyrkas, bör anses vara en angelägenhet, som endast berör hushållningssällskapen och de enskilda låntagarna, anser jag icke lämpligt att medgiva låntagarna någon klagorätt hos Kungl. Maj:t över hushållningssällskaps ifrågavarande beslut. Däremot ligger det i sakens natur, att hushållningssällskapen måste delgiva statskontoret sina beslut i förevarande frågor.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att, utan hinder av gällande bestämmelser angående villkoren för lån från dräneringsfonden och under förutsättning, att vederbörande hushållningssällskap visat sig hava, efter prövning i varje särskilt fall, medgivit dräne-

Departement-
che, en.

ringslåneens innehavare motsvarande anstånd, betalningstiden må framflyttas ett år för alla under 1925 och därefter till betalning förfallande annuiteter å från dräneringsfonden till hushållningssällskap utlämnat statslån samt att amorteringstiden för dylikt lån, som enligt fastställd amorteringsplan icke till fullo återbetalts den 1 januari 1925, må förlängas med fem år.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall och förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Nils Flodman.